

האגודה לזכויות האזרח • אגודת ההומואים, הלסביות, הביסקסואלים והטרנסג'נדרים
בישראל • הבית הפתוח לגאווה וסובלנות בירושלים • הויה • טקסים – שער עורכי הטקסים
היהודיים חילוניים • המרכז לפלורליזם יהודי – התנועה ליהדות מתקדמת • שדולת הנשים
בישראל • שתי"ל • התנועה המסורתית • תמורה – מנהיגות יהודית, רבנות חילונית •
נעמ"ת • ויצ"ו •

02 מרץ 2010
טיז אדר תשי"ע

לכבוד
ועדת חוקה חוק ומשפט
הכנסת
ירושלים

חכ"ים נכבדים,

הנדון: עמדתנו ביחס להצעת חוק ברית הזוגיות לחסרי דת, התשס"ט-2009

לקראת הישיבה שתתקיים ביום 8.3.10 בה תתקיים לפי המתוכנן, הצבעה על הצעת חוק ברית הזוגיות לחסרי דת, התשס"ט או מבקשים לחזור ולהביע בפניכם את התנגדותנו להצעת החוק האמורה.

נייר העמדה המצ"ב נשלח אליכם לראשונה לפני הישיבה שהתקיימה ביום 13.10.09, בה הצגנו את התנגדותנו להצעה. ההצבעה לא התקיימה בסוף הישיבה, ועתה עם התקרב המועד להצבעה או מבקשים לשוב ולהזכיר את עיקרי נימוקנו נגד ההצעה.

לצערנו, איננו רואים כיצד ההצעה משפרת את דיני המשפחה בישראל. בניגוד לאמור בדברי ההסבר של ההצעה היא אינה נותנת מענה הולם לחסרי הדת בישראל, אלא היא ממשיכה את הקיפוח וההפליה לרעה של קבוצה זו כפי שיפורט בהמשך הדברים. או קוראים לכנסת לקדם חקיקה מודרנית המסדירה את נושא הנישואין והגירושין בישראל, שתבטיח לכל אדם במדינת ישראל זכות לבחור בן זוג ולהינשא על פי צו מצפוננו; הצעת החוק אינה מבטיחה שוויון וחירות לכל אדם המבקש לממש בישראל את זכות היסוד להקים משפחה ויוצרת הסדר בעייתי ביותר, הפוגע בשוויון, בחופש הדת, ואינה עונה כלל על בעיית מנועי החיתון בישראל.

הבעיות המרכזיות בהצעה הגלומה הינן:

- ההצעה יוצרת גטו משפטי לקבוצת חסרי הדת.
- הפתרון המוצע רלוונטי רק לבני זוג ששניהם חסרי דת הנישאים זה לזו, ולכן נותן פתרון רק לכ-170 זוגות בשנה שהם 3.8% מהזוגות הישראלים הנישאים בחו"ל מדי שנה.
- ההצעה מחזקת את שליטת הממסד הדתי בחיי הפרט שכן כל זוג יאלץ קודם לרישום לערוך בירור ברבנות של היותו "חסר דת", ואף לאחר הרישום יכול בית דין דתי לדרוש לבטל הרישום אם הוא סבור שמי מהם כן שייך לדת כלשהי.
- הנרשמים בברית הזוגיות לא יהיו זכאים למלוא הזכויות הניתנות לזוגות נשואים ואף לזוגות ידועים בציבור. הצעת החוק שוללת לחלוטין הקלות במתן מעמד בישראל הניתנות לבני-זוג נשואים ולידועים בציבור. בכך הופך הרישום במרשם הזוגיות להסדר מפלה ומקפח.
- הנרשמים בברית הזוגיות לא יהיו זכאים למלוא הזכויות של זוגות נשואים אלא בחלוף 18 חודשים מיום הרישום, תוך הפלייתם לרעה לעומת זוגות נשואים.

- הסטאטוס המשפטי של זוגות אינו ברור ולכן הם יתקלו בקשיים לגבי מעמדם, זכויותיהם וחובותיהם בהגיעם לארצות אחרות.

סיכומו של דבר, הצעת החוק מייסדת מעמד נישואין סוג ב' לאזרחים שווי זכויות במדינת ישראל ומבצרת את מעמדו של הממסד הדתי, ובייחוד הרבנות האורתודוקסית, כסמכות הבלעדית השולטת על המעמד האישי בישראל, אפילו למי שהממסד הדתי אינו רואים בו חלק מקהלם.

אנו סבורים, כי הגיעה העת לתקן את העוול בן עשרות השנים, לפיו נמנעת מאזרחים ומתושבים במדינה זכות היסוד הבסיסית שלהם להינשא למי שליבם חפץ, ובאופן שיבחרו. אנו קוראים לכם אפוא להתנגד להצעה זאת ולא לקדמה.

להלן מצורף פירוט עמדתנו בנוגע להצעת החוק האמורה.

בכבוד רב ובברכה,

עינת הורביץ, עו"ד

1. לשיטתנו, ההצעה לוקה ביסודה, מכיוון שאינה מיסדת מנגנון חוקי ראוי המאפשר חופש בחירה בהקמת משפחה במדינת ישראל. יתרה על כך, מבין הצעות ברית הזוגיות שעלו בשנים האחרונות לדיון ציבורי, הנוסח שאומץ בהצעה הוא הנוסח הגרוע והמזיק ביותר וזאת ממספר טעמים: ההצעה יוצרת מרשם, להבדיל מנישואין, ומגבילה את זכויות הרשומים במרשם לעומת זוגות נשואים. ההצעה נותנת מענה אך ורק לשני בני זוג המוגדרים כחסרי דת, זוגות המהווים חלק מזערי מן האוכלוסייה, ומכפיפה את ההליך כולו לשליטת הממסד הדתי בישראל.

ההצעה יוצרת גטו משפטי לקבוצת חסרי הדת

2. על פי ההצעה, יכונן מרשם זוגיות בו יוכלו להירשם רק זוגות אשר שניהם נחשבים "חסרי סיווג דתי", או "חסרי דת". כלומר, מדובר ביצירת "עדה" או "כת" נפרדת בה כלולים כל חסרי הדת בישראל, ואלו יוכלו להינשא רק בינם לבין עצמם.

3. בישראל חיים כיום כ- 246,000 אזרחים חסרי סיווג דתי, רובם המכריע עולים חדשים מחבר המדינות שעלו לישראל מראשית שנות ה-90. מדובר באזרחים אשר עלו על פי חוק השבות, בנים או נכדים ליהודים, שאינם יהודים על פי ההלכה, אך אינם משתייכים לדת אחרת. עם בואם לישראל נרשמו אפוא במרשם האוכלוסין כחסרי דת. רוב חסרי הסיווג הדתי גדלו כיהודים ונחשבו כיהודים בארץ מוצאם ועל כן גם סבלו לעיתים מזיהוי זה. גם בישראל הם חיים כיהודים ומקיימים אורח חיים יהודי-ישראלי: חוגגים את החגים, לומדים בבתי הספר הממלכתיים היהודים, משרתים בצבא וכו'. אין להתפלא אפוא שרוב חסרי הסיווג הדתי נישאים ליהודים, ורואים עצמם חלק בלתי נפרד מהקהילה היהודית הישראלית.

4. הצעת החוק מדירה ציבור רחב זה מכללה של החברה הישראלית. ההצעה נגועה **בגזענות**, שכן היא מסמנת קבוצה שלמה של אנשים, אזרחי המדינה, כקבוצה נפרדת ומודרת, שקהל ישראל לא יכול לבוא עימה בקשרי נישואין. הצעה זו יוצרת גטו משפטי, מעין "כת מצורעים", שלא תוכל להינשא אלא בתוך עצמה, ולא עם בן דת אחרת במדינת ישראל, בין אם הוא יהודי, מוסלמי, נוצרי וכו'. מובן מאליה כי ההצעה פוגעת בזכות היסוד של כל אזרח להנשא למי שליבו חפץ.

הפתרון המוצע רלוונטי לאחוזים בודדים מהאוכלוסייה

5. הצעה זאת נותנת מענה כביכול, רק לקבוצה מצומצמת ביותר של האוכלוסייה, ולפיכך היא משוללת הגיון ותועלת. בניגוד למוצג בתזכיר, ההצעה אינה נותנת מענה לכל מי שמסווג כחסר דת בישראל (קבוצה שמספרה אכן מתקרב ל- 300,000 איש), אלא אך ורק לאלו מביניהם אשר יבחרו להינשא לחסר דת אחר.

6. בפועל, ההצעה נותנת אפוא פתרון לכ- 170 זוגות בשנה, שהם כ- 3.8% בלבד מהנישואין האזרחיים של ישראלים בחו"ל! רוב הנישואין של ישראלים בחו"ל הינם של חסרי סיווג דתי עם יהודים, מתוך כוונה להקים משפחה יהודית ישראלית. למצב רווח זה לא נותן התזכיר פתרון. מדובר אפוא באחיזת עיניים - אין כאן כמובן נישואין אזרחיים, ואין גם כל פתרון לבעיית מנועי החיתון. בנוסף, מתן אפשרות מיסוד יחסים באופן אזרחי רק לקבוצה קטנה זו מהווה הפליה לרעה של כל הזוגות האחרים המנועים מלהינשא בישראל.

7. כמובן שאין בהצעה זאת מענה כלשהו למי שבוחר להינשא בנישואין אזרחיים מסיבות מצפוניות-אידיאולוגיות או למסורבות גט ועגונות, אשר במידה ופתחו בחיי זוגיות חדשים - לא יכלו למסדם. אף בכך טמונה הפליה לרעה על רקע דתי, שכן למעשה רק קבוצה מסוימת -

היא קבוצת חסרי הדת – יוכלו למסד יחסי הזוגיות ביניהם בצורה אזרחית, בניגוד לכל שאר הקבוצות שעשויות היו להתעניין בכך.

שליטת הממסד הדתי בחיי הפרט מתחזקת

8. על פי הצעת החוק(סעיפים 5(ב), 5(ג), 5(ד)), כל אותם חסרי סיווג דתי הרשאים להירשם במרשם הזוגיות יופנו קודם כל לרב הראשי ולבתי הדין הדתיים האחרים (בית הדין השרעי, בית הדין הדתי הדרוזי, בתי דין של העדות הדתיות הנוצריות המוכרות) על מנת שאלו יקבעו שאכן הם אינם שייכים לאחת מן הדתות המוכרות בישראל.
9. משמעות הדברים היא שבני זוג חסרי סיווג דתי יצטרכו לפנות לרבנות ולקבל את אישורה שהם אכן אינם יהודים. ייווצר מצב שאין אלא לכנותו אבסורדי, שבו אותם אנשים, שהרבנות אינה רוצה כל מגע עימם, יאלצו לעבור תהליך בירוקראטי מורכב ברבנות, שבה יצטרכו להוכיח שאינם יהודים! רק אז יותר להם- לא להינשא חלילה וחס- אלא להירשם לברית הזוגיות בלבד. כידוע, הליכי ברור היהדות ברבנות עשויים להיות ארוכים וכרוכים בהשפלה, בפרט שמדובר באנשים שבמרבית המקרים אינם מנוכרים לשורשיהם היהודיים ורואים עצמם כיהודים. על פי התרכובת התיאוקרטית- קפקאית ייחודית הנוצרת בחקיקה זאת, יאלצו אלה לבוא ולהצהיר בפני הרבנות דווקא מדוע **אינם** יהודים, וכל זאת אך ורק לצורך רישום זוגיות – אפילו לא נישואין לאמיתם - "בגטו המשפטי" שנוצר עבורם.
10. לא זו, אף זו. על פי סעיף 11(ד) להצעת החוק בית המשפט יוכל להתיר את ברית הזוגיות (אף בלא שמי מבני הזוג פנה וביקש זאת!) אם לאחר הרישום התברר כי הרישום נעשה על יסוד מידע כוזב או שגוי. משמעות הדבר היא שבכל עת יכולה לפתע לצוץ טענה כי פלוני שנרשם בברית הזוגיות הינו למעשה בן דת מסוימת, ואז ימחק ממרשם הזוגיות! טענה כזאת יכולה להופיע בדיעבד על ידי בית דין דתי אשר התרשל ולא בדק את שייכותו הדתית של הנרשם במועד, או להיות תוצאה של הלשנה, דיבה וכו' על ידי צד שלישי או אחד מבני הזוג. כידוע, שאלות של שייכות דתית אינן מוחלטות ולעיתים מזומנות קיימת מחלוקת לגבי שייכות לדת כלשהי בשל נסיבות הלידה או בשל נסיבות חיים שונות.
11. נוצר אפוא מצב שבו רישום הזוגיות אינו קבוע, נתון לשינוי בניגוד לרצונם של בני הזוג (או אחד מהם), והחמור ביותר – מותר את בני הזוג חשופים לסמכותם וגחמותיהם של הממסדים הדתיים לאורך כל ימי זוגיותם.
12. לא יפלא אפוא שלהצעה זאת הסכים, ככלל, הממסד הרבני בישראל (על פי דיווחים בעיתונות). לא רק שההצעה אינה גורעת מסמכותו הבלעדית של הממסד הדתי, והרבני-אורתודוכסי בפרט, להכריע בשאלות של נישואין בישראל, אלא היא אף מחזקת אותו, בהכפיפה להחלטת הרבנות לאורך כל ימי חייהם גם את אותם אנשים שנדחו עד היום בבושת פנים על ידה.
13. תחת חקיקה מודרנית, המגשימה את מחויבותה של מדינת ישראל של שנות האלפיים לחירות הפרט, לחופש הדת של הפרט והזכות להקמת משפחה לרווחת כל תושבי המדינה, מקדמת הצעת החוק זאת ביצור השליטה הבלעדית של הרבנות (והממסד הדתי באשר הוא, אף בדתות אחרות) על חיי הפרט של תושבי המדינה ואין בינו לבין פתרון בעיית מנועי החיתון דבר.

בעיות נוספות בהצעת החוק

14. מעבר לבעיות שהוזכרו לעיל, ההצעה סובלת גם מתחלואים נקודתיים נוספים, אשר יפורטו להלן.
15. הצעת החוק קובעת כי הרישום בברית הזוגיות נחות באופן משמעותי מרישום נישואין ואף ממוסד הידועים בציבור. כך על פי סעיף 13(ג) (1) הקלות במתן מעמד בישראל הניתנות לבני

זוג נשואים לא יחולו כלל על בני זוג הנישאים במרשם הנישואין. זאת על אף שהקלות אלה חלות על ידועים בציבור. בכך נוצא מצב אבסורדי לפיו מעמד הרשומים בברית הזוגיות נחות אף ממעמדם של הידועים בציבור. בכך יש אף החמרה מהתזכיר שהופץ על ידי משרד המשפטים בטרם הונחה הצעת החוק לפיו בני זוג הרשומים במרשם היו זכאים להקלות בחלוף 18 חודשים מיום הרישום. באי החלת הקלות בקבלת מעמד על בני זוג הנרשמים במרשם יש משום הצהרה ברורה של המדינה שהיא אינה רואה בבני זוג אלה משפחה בעלת זכויות בסיסיות. כמו-כן, סעיף 13 (ג) (2) קובע כי הנרשמים בברית הזוגיות לא יהיו זכאים לאמץ ילד או להתקשר בהסכם עם פונדקאית כמו זוגות נשואים אלא בחלוף 18 חודשים מיום הרישום.

16. ההצעה יוצרת אפוא פער נוסף שאין לו כל הצדקה עניינית בין נישואין לבין מרשם הזוגיות. הנטען בדברי ההסבר הוא שהקמת ופירוק זוגיות הם הליכים "קלים ומהירים" ולכן יש חשש שהמרשם ישמש זוגות פיקטיביים. טיעון זה טוב שלא היה נטען כלל. פיקטיביות ניתן למצוא בין כל הזוגות הנישאים- ללא קשר לדרך בה הם נישאים, ולניסיון להערים על המדינה אין כל מונופול לקבוצה מסוימת או לדרך התקשרות מסוימת. חשש לנישואין פיקטיביים קיים גם לגבי הנישאים כדת משה וישראל, ואם מלכתחילה הנישואין נעשו על מנת לקבל דבר מה ומתוך הסכמת בני הזוג להיפרד לאחר השגתו, הרי שגם התרת הקשר תהא קלה, והדברים ידועים. גם בהנחה שקיים אינטרס לגיטימי להגן עליו, הרי שהפגיעה בשוויון שביצירת הסדר זה רק עבור הנרשמים בברית הזוגיות, להבדיל מכל דרך נישואין אחרת, חורגת באופן בוטה ממתחם המידתיות ולא תוכל לעמוד. ככל שקיים חשש אמיתי לניצול לרעה של החוקים המנויים בתוספת, יתכבד המחוקק ויצור חקיקה שוויונית בדבר השהיית קבלת הזכויות, אשר תחול על כל בני הזוג הנשואים בישראל.

17. בעיה נוספת נובעת מהמעמד הבלתי ברור של "ברית הזוגיות" בהקשר בינלאומי. כפי שטורחים דברי ההסבר לציין, רישום במרשם הזוגיות אינו סטאטוס, ולכן לא מוענקים לבני הזוג זכויות אוטומטיות מכוח הזוגיות. הזכויות בישראל מוענקות לזוג מכוח סעיף מפורש בחקיקה (סעיף 13 (א)). אולם לא ברור כלל ועיקר מה יהא הסטאטוס המשפטי של זוגות אלו בהגיעם לארצות אחרות – האם יוכרו כנשואים על כל המשתמע מכך או, שכפי שמדינת ישראל לא רצתה להכיר בזוגיות כנישואין לכל דבר, לא יכירו בכך גם מדינות אחרות. אין לדעת כיצד יתייחסו מדינות אחרות ליצור כלאים זה שיוצרת מדינת ישראל בהקשרים של שאלות הגירה או של חבות בני זוג אחד כלפי השנייה.

18. יש לציין בנוסף כי על פי לשון החוק הפשוטה, ההצעה חלה על איש ואשה, משמע אינה יוצרת מסלול להתקשרות פורמאלית בין בני זוג מאותו המין, ובכך מפלה אותם לרעה לעומת כל שאר הזוגות בישראל.

19. בנוסף, הצעה זאת אינה אוסרת על בן זוג הרשום במרשם הזוגיות להינשא לאחר בעודו רשום במרשם. על פי סעיף 11(ד)4 לבית המשפט תהא סמכות להתיר את ברית הזוגיות אם בן זוגו של המבקש נישא לאחר או נרשם כבן זוג של אחר בארץ או בחו"ל התזכיר יוצר מצב שבו רישום זוגיות אינו מונע התקשרות פורמלית אחרת של בן זוג עם צד שלישי. ההצעה אינה קובעת כי בן זוג הרשום בזוגיות לא יוכל להינשא בישראל לאחר ולא ירשם כנשוי לאחר בישראל כל עוד לא התיר את ברית הזוגיות. התזכיר יוצר אפוא מצב של ביגמיה בחסות החוק! לא נעלם מעינינו שהתרת הזוגיות במקרה זה תלויה בבקשתו של הצד "הנבגד", אך אין זה משנה דבר לעניין עצם הפסול שבאפשרות קיום נישואין לצד שלישי בצד קיום רישום זוגיות.

עמדת הארגונים בדבר ההסדר הראוי

20. הארגונים השותפים לנייר עמדה זה קוראים לוועדה שלא לתת יד לחקיקת חוק המייסד מעמד נישואין סוג ב' לאזרחים שווי זכויות במדינת ישראל ומבצר את מעמדה של הרבנות האורתודוקסית כסמכות בלעדית לענייני נישואין וגירושין. אנו קוראים למדינת ישראל לתקן

את העוול בן עשרות השנים, לפיו נמנעת מאזרחים ומתושבים במדינה זכות היסוד הבסיסית שלהם להינשא למי שליבם חפץ, ובאופן שיבחרו. אנו קוראים לוועדה לחוקק חוק נישואין וגירושין שיבטיח לכל אדם במדינת ישראל זכות לבחור בן זוג ולהינשא על פי צו מצפונו.